

Iruñearen irudia Aingeru Epaltzaren *Rock'n'roll*-en

Irati ARRATIBEL eta Amaia MUNARRIZ

Sarrera

Lan honetan, azterketa literario soiletik haratago joz, soziologia eta literatura uztartzen ahalegindu gara Aingeru Epaltzaren *Rock'n'roll* eleberriko pertsonaia eta espazioen arteko lotura eginez.

Jon Kortazarrek Bilboren inguruan egindako artikulua izan da gure eredia¹. Kortazarrek Bilbon kokatutako bi ipuin antologia erabili zituen, horrek konparaketak egiteko aukera eman ziolarik. Bestalde, idazle askoren lanak zeuden bertan, ondorio orokorragoak ateratzea ahalbidetuz. Gure ikuspegia, ordea, murriztagoa da, lan bakar batean oinarritu baikara, emaitza, hortaz, bestelakoa da.

Rock'n'roll-en genero beltzaz baliatzen da Epaltza Nafarroako hiriburuaren antzeko hiri baten analisi soziologikoa egiteko². Espazioen deskribapenak xehetasunez beterikoak diren arren, Iruñea eza-gutzen duenari ere zail egin dakioke nobelako lekuak toki errealekin zuzenki erlazionatzea, hortaz, espazioak planoan kokatu ahal izateko, Epaltzaren laguntza ezinbestekoa izan zaigu. Esker berezia eman nahi diogu, bere adeitasunagatik izan ez balitz, ezin izango genukeelako lan hau burutu.

(1) KORTAZAR, Jon: "La imagen de Bilbao en la narrativa vasca contemporánea" In *Aequus*. 2004 (1. zenb.)

(2) <http://www.diariodenoticias.com/ediciones/20030425/cultura/d25wl0104.php>

Idazleak berak honakoa aipatu zigun eleberrian azaltzen den hiriari buruz:

Behin baino gehiagotan aditzera eman dut Rock'n'roll-en agertzen den hiri Iruñearen eite handia duela, baina ez dela %100 Iruñea, gehienez ere "Metairuñea" baizik. Hartara, nobelan agertzen diren tokietarik badira batzuk osotara asmatuak, bertze batzuek alter ego -lekuez horrela mintza badadi- erreala dutenak eta bertze batzuk korrespondentzia hori gutxi gora beherakoa edo nolabaitekoa baizik ez dutenak, ahantzi gabe hainbat lekuren nahasketa direnak.

Lana garatzeko, J. Kortazarrek bere artikuluan darabilen metodologia beraz baliatzea aurreikusi genuen, Franco Morettirenaz, alegia. Metodologia honek literatura eta geografia uztartzen ditu eta batik bat testu errealistak aztertzeke, hau da, "identifika daitezkeen lekuak aztertzeke"³ erabiltzen da. Mapak azterketa-tresna gisa erabiliz, hots, testuetan agertzen diren espazioak eta pertsonaiak plano batean kokatuz, hiri baten azterketa soziologikoa egitea da autore honen xedea.

Oro har, Europako hiri handiak (Londres, Paris...) aztertu ditu Morettik⁴. Aitzitik, guk hiri askozaz txikiago bat, Iruñea, izango dugu ikergai, horrek ezinbestean emaitzan eragingo duelarik.

Lekuen identifikazioekin genituen zailtasunak gaindituta, testu errealista baten metodologia jarraituz egin ahal izan dugu azterketa, erreferentzia zehatzak edukitzeak zilegi egiten baitu metodologia honen erabilera. Izan ere, Franco Morettiren ikerrildoak aplikatuz, eremu geografiko jakin bateko pertsonaiak behatzearen ondorio den espazioaren soziologia landu nahi izan dugu.

Rock'n'roll-en bost lagunen iraganak eta orainak bat egiten dute: nerabezeroan fraideen ikastetxe batean topo egin eta gaztaroa elkarrekin bizi ostean, bakoitzaren gorabeherak tarteko, denak ez daude egoera berean 40 urte dituzten garai honetan. Azken batean, idazleak berak aipatu bezala⁵, eleberri hau belaunaldi baten erretra-

(3) KORTAZAR, Jon: op. Cit.

(4) MORETTI, Franco: *Atlas de la novela europea: 1800-1900*. Trama. Madril. 2001.

(5) http://www.diariodenoticias.com/ediciones/20030425/cultura/d_25wl0104.php

tua da, gaztetako errebeldiari ihes egiten utzi nahi ez dien lagun talde batena, hain zuzen.

Hemen agertzen zaigun espazioa, Eduri dagokiona da nagusiki. Narratzaile autodiegetikoa izanik, fokoa beregan kokatzen da, hau da, berak ikusi eta pentsatzen duena da irakurleok jasotzen duguna. Horregatik, Iruñeko behe eta erdi mailako zonaldeak agertzen dira batik bat, bere egoera pertsonalaren isla direnak.

Horrekin batera, argitu behar dugu espazioen nolabaiteko banaketa egin beharrak auzoen sailkapen manikeoa egitera garamatzala; haatik, nabarmendu nahiko genuke banaketa ez dela hemen aurkeztu dugun bezain muturrekoa, denetik aurki baitaiteke auzorik auzo.

Espazioaren azterketa

Aztergai dugun eleberria Iruñearen antzeko hiri baten erretratu soziologikoa da. Epaltzak argi uzten du *Rock'n'roll*-en agertzen den hiria ez dela Iruñea %100ean, halere, ugariak dira hiriko espazio ezberdini egiten zaizkien aipuak. Nobelan horietako asko esplizituki aipatzen ez diren arren, toki gehienek badute errealitatean bere erreferentea. Hauek pertsonaien ezaugarriekin uztartuz aztertzea ezinbestekoa da Nafarroako hiriburuaren marko soziologikoa eraikitzeko eta, era berean, Epaltzak egiten dituen aipu, balorazio nahiz deskribapenak ulertzeko.

Espazioa aztertzeari ekin aurretik, argitu nahiko genuke eleberrian aipaturiko toki askori ez zaiela izenik ematen, soilik deskribatu egiten direla; esate baterako, Gaztelu plaza aipatu ordez, "hiriko plazarik zentriko eta jatorrenetarikoa"-z (220. or.) mintzatzen zaigu narratzailea. Beste batzuetan, ordea, izena agertzen da, horrek ezinbestean izena erreala izatea ez dakarren arren. Alegia, idazleak batzuetan izenak aldatu egin ditu (41. orrian agertzen den "Lux" taberna, "Rex" ostatuari dagokio) eta, beste batzuetan, toki ezberdinen nahasketa izan zitezkeenak sortu ditu, horietarako izenak asmatuaz.

Espazioaren azterketarekin hasteko, eleberrian agertzen diren espazioak plano batean kokatu ditugu (ikus eranskina) Epaltzaren argibideen laguntzaz eta, bertan, nahiko agerian gelditu zaigu zein

den Eduren ingurua: Alde Zaharra eta Zabalgunea. Hau da, Edu hiri-gunean mugitzen da batik bat, hiriko bihotzean.

Edu (Eduardo Saragueta) da istorio honetako protagonista. Kazetaria, 20 urte daramatza probintziako egunkari bateko erredakzioan "mahaitik ez mailatik aldatu gabe –erredaktore beti–" (36. or.). Erredakzioan baztertu samar sentitzeaz gain, egoera pertsonalak okerre-ra egin berri dio, Kristina emazteak etxetik bidali baitu; bikotea, euren seme Unairekin Zabalguneko etxe eroso batean bizi izan da, baina Edu, etxetik joan behar izan duenetik, bere anaia Josuren etxean dago, Alde Zaharrean, "paretak biluz-biluzik dituen ganbera batean". Edu ez da ingurune horretan eroso sentitzen ez den bakararra, Josuren neskak ere ingurune horretatik aldentzeko nahia adierazten du: "Asperturik gaude inguru honetaz (...) Hau ez duk bikote gazte bat patxadaz bizitzeko tokia" (393. or.)

Protagonista ere iritzi horrekin bat dator, bere egoera negargarriaren erretratu honek erakusten duenez: "Tokia, bertzalde, ez nuen gogoko, eta ingurunea are gutiago: etxe zahar bat auzo zahar batean, etxe eta auzo zahar guztiek dituzten keria eta akats guztiez ajetua. Gazte zarenean eta etxetik lekutu berritan, xarmangarri dira korridore ilunak, lau tanta isurita agortzen den dutxa, labezomorroak sukaldean eta berogailu eza ganberetan. Are gehiago, inori paradisuaren atari iduritzen ahal zaizkio zaborrontzirik uzteko lekurik ez duten karrika estuak, aparkatzeko neurri murriztaileak, goizaldeko hirurak artea ixten ez den ostatuko bezeroen zalaparta etxe azpian, argirik eza eskaileretan (...). Alabaina, horrek guztiak eskas du poesia 40ak jadanik gibelera utzi badituzu eta zortzi urtez zazpi eginahalak eginda pagatzen aritu zaren Zabalguneko zure etxe erosoari –oraindik guztiz ordaindu gabea, artetik errateko-uko egin behar izan badiozu, andreak zurekin gehiago burutu ezin duelako" (118-119. or.)

Familiarekin bizi zen garaia iraganari dagokion arren, sarritan azaleratzen dira eleberrian garai hartako oroitzapenak, beti ere Zabalguneko gune nagusiei lotuta:

"Eskailerak argirik gabe zeuden beti, baina horretara ere jarria nintzen etxe horretan egindako lau hilabeteetan. Bertzerik zen zangoen gainean laur solairuko ataka gainditu beharra; Zabalguneko gure etxe erosoko igogailuaren aisetasunera emana, ezin horretara ohitu, ez ilunpean ez argipean" (115. or.)

Autoreak, bestalde, Eduren lagunak ere Zabalgunean kokatzen ditu, guztiak baitira bertan jaio eta hazitakoak; "gu, burgeskume alaenok, Zabalguneko bizilagun prestu eta zintzo" (156. or.). Euren lanbide eta janzkera dotoreek maila sozial altua ematen dute aditzera.

Ximurra (Fernando Soria), esate baterako, familia aberatseko enpresaria da. Bere izeba Milagrosek "200 metro karratu"-ko etxea zeukan "Zabalgunearen erdi-erdian" (132. or.), gaztetan lagunon topalekua zena. Epaltzak guztiz burgestutako pertsonaia aurkezten digu, hedatuz doan enpresa baten buru eta egungo joera estetikoaren jarraitzaile sutsu:

"Ximurrak eskuartean zeukan freskagarri kaloriaz hustua tentazio eskasa zen niretzat. Lehengo ortzegun goizaldeko txandal gorri-laranja barik, korbata zerion lepo gotorretik beheiti, sabel berriki hanpatuaren gainean kilikari. Ile berreskuratua buruan dotore; bizkar gainak inoizko sendoenak; bisaiako larruazala zimurrez gabetua; matelondoko betiko orizta iluna orbain bakar. Neure onean eta egun argiz ikusita, are nabarmenagoa zen hain hilabete gutxi-ko gaztetze mirariatsua" (76. or.)

Beste lagun bat Anjel Urtxipia *Ttipi* da. Honen soslaia ere inguru-nehonetako biztanleen tankerakoa da; ingeniari-ikasketak egina, zerbitzu sekretuen bulego bat du hirigunearen erdian, "oroz gain profesionalen bulegoak eta merkataritza enpresen egoitzak aterpetzen" (201. or.) diren lekuan. Bistan denez, bere laneko arropak traje dotoreak dira.

Zonalde honen izaera "aberats" eta "dotorea" beste hainbat adibide esanguratsutan ere azaltzen da, zeharka beti ere, Edu ez baita dagoeneko hor bizi:

"Hiriko erdigunean nintzen; alokairuen goititze taigabearen eta bizilagun gero eta zaharragoen aienatze naturalaren bortxaz, gero eta city itxura handiagoko bazterrak." (93. or.)

Monjardin kalearen inguruaren aipamena: "Bi urte lehenago gal-soro bat zen leku hori, orain etxegintzaren eromenak bizitegi multzo apain bezain garestia eraikiarazia zuen gainean." (13. or.)

Florida kafetegijari egindako erreferentzia eta horren inguruaz esaten duena: "Zabalguneko kafetegi tradizio handieneko batean ginen, urte mordotan zanpatu gabeko tokian. Ospatzekoren bat ge-

nuelarik, amak esnegainezko tostadak jatera garraiatzen gintuen atso-arte hartara. Itxuraldatua zegoen. Argi-armiarmak sabitik dirlindan, nerabeendako arropa-denda batean baino ispilu gehiago bazterretan, larru aizunez tapizaturiko sofak lehengo kadira deserosoen lekuan, eta moda-denda garesti eta abokatu-urriin zorabiagarria ere modernitateak eramana zuen, girotzaile aseptikoaren mesede" (75. or.)

Pertsonaia hauek guztiak Zabalgunean kokatzea hala nola gune honi egozten dizkion ezaugarriak (dendak, modernitatea, dotoretasuna...), ez dira hautazkoak; zonalde honen giza errealitateak azalpen historikoa dauka-eta.

Zabalgunea XX. mende hasierako hazkunde demografikoaren ondorioz sortu zen, hiriaren hegoalderantz harresiak apurtuta. Hiri gehienetan bezalaxe, gune honetan hirugarren sektorea da nagusi: denda handiak, multinazional edo diseinu etxe ezagunetakoak. Bestalde, hainbat bulego eta enpresen ordezkariak daude bertan: aurrezki kutxak, aseguru etxeak, egunkarien egoitzak, osasun zerbitzuak, abokatu/arkitekto bulegoak, etab. Beraz, merkataritzaz gain, administrazio, finantza eta gestio zerbitzuen tokia ere bada Zabalgunea, Epaltzak aditzaera ematen duen legez.

Egun bertako etxebizitzak oso garestiak dira eta Irisok⁶ 1960 inguruan dagoeneko hala zirela erakusten du. Ordutik gaurdaino prezioak igoz joan dira eta azken urteotan Zabalgunearen erdigunea da Iruñeko garestiena (Karlos III.aren etorbidea, Nafarroa Behereko etorbidea eta Sarasate pasealekua). Horregatik, hemengo biztanleak maila sozial altukoak direla esan daiteke.

Burgesentzako etxebizitzak izateko eraiki ziren etxebizitza hauek denborarekin maila apalagoko jendea ere hartu dute, alboetako kale txikiagoetan, nagusiki: Gorriti kalearen ekialdeko zatian, Ollite kalearen amaieran edota merkatuaren inguruan. Hauek hastapenetan langile etxebizitzak ziren.

Gauzak horrela, eleberrian agerpen gehien dituen inguru hau, Zabalgunea, alegia, ez da espazio homoginoa, bi errealitate bereiz baitaitezke bertan: erdiguneko dotorezia eta alboetako xumetasuna.

(6) *Ibidem*, 452. or.

Aipatu Zabalguneko leku dotoreak ez dira Eduren egungo erreferentea, iraganari lotuta (haurtzaroa, gaztaroa, Kristinarekin etxe eroso batean bizi zen garaia) agertzen baitira, garai hobea agian?

Bestalde, protagonistak bizimodua Zabalguneko inguru apalagoetara moldatu du berriki. Hemen taberna eta pentsioak agertzen dira oro har: Eduren ihesbide bihurtu den Lisboa (benetakoa Zinema eta Nevada tabernen nahasketa litzatekeena Epaltzaren hitzetan), La Servicial taberna ("Zabalgunean molde zaharreko gelditzen diren azken ostatuetarik hautatu genuen, olio errearen eta ardo merkearen erresuma" 138. or.), Oslo izan zitekeen taberna (164. or.), Andia taberna (Abrego zenekoa 295. or.)...

Edu sarritan egoten da haletan ("Lisboa"n, kasu, etxean baino denbora gehiago ematen duela dirudi); taberna hauek berriaz aukuratu ditu idazleak, bere egoera sozio-ekonomikoarekin guztiz bat egiten baitute. Edu maiz bisitatzen dituen tabernen eta bertako bezeroen gisakoa da; are gehiago, bizitzako une korapilatsu batean irtenbidea ezin topaturik dabilen gizona dugu: 40 urteren bueltan, emazteak utzia, lan arazoekin eta, hori gutxi balitz, alkoholizatu, gizartetik baztertzeko bidean, alegia. Horregatik guztiagatik, bere momentu pertsonalari dagokion bizitokirik aproposena egotzi dio Epaltzak: Alde Zaharra.

Alde Zaharrean etxebizitzak eta hirugarren sektorea (merkataritza, artisautza eta tabernak) dira nagusi. Hiria bihotzean kokatua, ez da batere homogeneoa eta etxebizitzak, oro har, zaharrak, nahiko txikiak eta estuak dira; ez da harritzekoa, beraz, biztanlerik gehienak agureak, gazteak nahiz etorkinak izatea. Horiekin batera, hainbat talde "marjinalen" biltoki izan ohi dira Alde Zaharreko zenbait gune. Karmen, Dormitaleria, Descalzos edo San Frantzisko kaleetan, kasu, "barrikadak asteburuetan eta junki zoldazuak edo agure pitzatuak" (118-119. or.) aurki daitezke.

Gure iritziz, ezaugarri desberdineko bi zonalde erakutsi baino, idazleak, espazioez baliatuz, Eduren bizitzako bi garai kontrajarri azaldu nahi ditu: iraganeko egonkortasuna eta egungo desoreka. Aztertu dugun aldaketa espaziala protagonistaren gainbeheraren metafora bat da; Epaltzak berak pertsonaia "Robinson Crusoe patetiko" gisa definitu du⁷.

(7) <http://www.diariodenoticias.com/ediciones/20030425/cultura/d25wl0104.php>

Esan bezala, hiriaren erdigunea, hau da, Zabalgunea eta Alde Zaharra da *Rock'n'roll* eleberrian gehien azaltzen den espazioa. Hala-ber, hiriaren ertzetako auzoak ere agertzen dira.

Hauek ere aurkako bi multzotan, eraikinen eta biztanleen itxuraren arabera sailkatuta, erakusten zaizkigu. Auzo aberatsen artean Iturrama edo Donibane daude, baita hiriaren inguruan hedatzen ari diren herriak ere (Gorraiz edo Mutiloa). Dena den, pertsonaiak lehen bietan soilik kokatzen ditu Epaltzak eta besteak deskribapenetan agertzen dira: "azken hamarkadan larrazken-zizak bezala hiriaren inguruan loratu diren auzo berrietariko batean. Etxebizitzen prezioaren biderketa meteorikoa ez bazen, tokiak ez zuen misterioaren edo ezkutukoaren zantzurik batere" (99. or.).

Iturrama, Ana (Eduren lankidea) bizi den auzoa, honelaxe deskribatuta ageri zaigu:

"Auzo berri samar batean ginen, famillabakarrekoen moda etorri arte hiriko klase goi-ertainetako kumeen habiaren ohiko kokalekua, beren kasa hegaz egitera deliberatzen zirenean.(...) ostatutzarrez etxebizitzaz bezain ongi hornitua zegoen alde hau." (168. or).

Ez dago zalantzarik auzo aberats eta dotore bat dela; taberna hutsalen ordez, "taberna pijo" eta pubak dituen. Idazleak inplizituki iradokitzen du hau ez dela Edu bezalako pertsona bati dagokion bizitokia.

Honez gain, kanpoaldeko auzoak daude. Nahiz eta ez diren esplizituki izendatzen, Txantrea, Errotxapea, Milagrosa, Sanduzelai eta abarri buruz mintzo da. Langile auzo hauek XX. mende hasieran sortu ziren, lantegien inguruan, lanean zihardutenentzako etxebizitzak erakitzearen ondorioz (langile asko landa eremuko etorkinak ziren)⁸. Hori dela eta, ez da harritzekoa bigarren sektorea nagusi izatea, azken urteotan lantegi asko industriguneetara eraman eta hirugarren sektorea indartuz doan arren.

Eleberrian topatu ditugun erreferentziek auzo hauen itxura berresten dute:

(8) ASKOREN ARTEAN: *Navarra y la Caja en 75 años*. Caja de Ahorros de Navarra. Iruñea. 1996. 140. or.

-“Auzorik urrunenak ziren, eremu basati eta arriskutsuak”
(156. or.)

“Probintziako futbol taldearen zelaiaren gerizpean, hiriaren hedatze azkar- eta hondarrean ustel- baten lilurapean presaka eraikitako bazter-auzoan” (24. or.) edota “Txabiskeak “Memphis” zuen izena, jauregi sasikoa, etxebizitza merkez eta ibilgailuak konpontzeko tailerrez hesitua” (292. or.), Sadar futbol zelaiaren ingurua aipatzeko.

“porlanezko bloketzarrak eguerdiko eguzki-begitara zimeltzen.”
(101. or.) Amagoiaren etxea, Txantrean kokatua.

Ikus dezakegu, bada, auzootako etheen deskribapenak bat datozela aurretik azaldu dugunarekin. Langile auzo hauek “bazter-auzo”-tzat hartzen ditu Eduk (24.or.) eta ez dirudi zalantzarik duenik bera baino maila apalagoko pertsonen bizitokiak direla adierazteko. Eduk gupidarik gabe deskribatzen ditu aipatu auzoak eta bertako biztanleak, baina ez da bere egoera tamalgarriaz jabetzen.

Agertzen ez diren guneak

Aipatzen diren guneak aztertu ostean, agertzen ez direnak jorratuko ditugu orain, ikuspuntu soziologikotik hauek ere garrantzia dutelako. Horien artean hiruez mintzatuko gara: kulturari, naturari eta administrazioari loturikoez, hain zuzen.

Harrigarria egin zaigu kulturaren guneek eleberrian duten toki eskasa. Badirudi hemen ageri zaiguna museo, zine, antzoki edota liburutegirik gabeko hiria dela, ez baita horrelakorik agertzen ez aipatzen.

Hiria zibilizazio eta kulturaren irudia da, horrexegatik hiri guztiek antza dutela esan dezakegu batetik, eta hiri guztiak ezberdinak direla bestetik⁹. Argi dago Edurengan fokalizaturiko eleberria izatea izan daitekeela horren arrazoia, azken batean, Edu erdi mailako kazetari bat da eta bere aisialdia ez dago kulturari lotuta. Alabaina, harritzekoa da masa gizartearen kultura erreferente izan daitekeen zinema ez

(9) DEL CAZ, Rosario & GIGOSOS, Pablo & SARAIVA, Manuel: “La ciudad en el espejo” In *Revista de Occidente*. Fundación José Ortega y Gasset. Madril. 2004. 91. or.

agertzea, edota Iruñean ezaguna den Gayarre antzokia aipatu gabe geratzea; zergatik ote?

Kultura edozein gizarteren bizi mailaren adierazpide dela esan dezakegu, ondare kultural handiko hiriak gizarte garatuari lotzen baitzaizkio. Horregatik, agian, hemen kultur adierazpenik ez agertzea hiriaren dekadentziari lot dakioke, horren bidez, hiria Edu pertsonaiaren metafora bihurtuko litzatekeelarik. Bestela esanda, Eduren egoera berbera azaltzen zaigu hirian; museo, zinema edota liburutegien ordez, burgerrak, Lisboa bezalako "antro"ak eta putetxeak azaltzen baitzaizkigu non-nahi.

Bestalde, naturari dagokionez, antzeko hutsunea nabaritzen da; hiri honetan parke nahiz gune berderik ez dagoela dirudi eta, aitzitik, etxe nahiz lantegiez gainezka dagoen hiria erakusten zaigu. Takone-ra, Ciudadela eta bestelako parkeak ez dira aipatzen eta nahiko bitxia da hori. Edonola ere, honelako guneak aisialdiari lotzen zaizkio gehienetan eta, Eduren denbora librearen zati handi bat Lisboa tabernak daukala aintzat hartuz, ulertzekoa da.

Nobela beltz bat dela kontuan izanik, *Rock'n'roll*-eko espazio gehienak itxiak eta ilunak dira. Honez gain, pertsonaia nagusiaren egoera goibela da oso eta espazioak sentsazio hori indartzen laguntzen du.

Azkenik, botere eta administrazioari loturiko gune eskasia nabarmendu nahiko genuke. Eguneroko bizitzan sarritan behar ditugun zerbitzuak (udaletxea, osasun-etxeak, aurrezki kutxak...) ez dira eleberrian aurkezten zaigun Iruñean agertzen.

Honekin guztiarekin ondorio argi bat atera daitekeelakoan gaudela: Eduk mundu propio bat eratu du, gizartearekin harremana galtzea eragiten ari zaiona. Bere bizia lantokira eta Lisboa tabernara mugatzen da eta, itota sentitzen denetan, amaren herria du ihesbide bakar. Errealitatearekiko kontaktua eten du, burbuila batean bakarrik balego bezala bizi da; ez du harreman sozialik, ez aisialdirik; bere bizitzako erronka bakarra konpetenziako kazetari batek baino eskusiba gehiago lortzea da.

Gizartetik at egoteak gizarteak berak eskaintzen dituen baliabideak ez aprobetxatzera darama Edu, hau dela eta, edozein iruindarrak aipatuko lituzkeen leku asko ez da azaltzen hemen, aurretik aipatu hutsuneak tartean.

Hiriaren metaforak

Iruñeko geografia eta espazio ugariarekin egiten da topo *Rock'n'roll*-en, arestian ikusi ahal izan den legez. Bertako eremu zehatzez gain, hiriari berari egiten zaizkion hainbat erreferentzia ere aurki daitezke nobela beltz honetan.

Ezer baino lehen, "hiri" kontzeptua ulertzeko modu desberdinak daudela nabarmendu nahiko genuke. A. Gándararen iritziz¹⁰, hiria, definizioz, ez da ezer fisikoa; bere hazkunderak metastasi egitura du. P. Perullik, bestalde, hiria kontzeptu errealtzat du, halere, egungo hirien –ziurrenik Iruñea baino askozaz handiagoen– itxurari kritika egiten die:

"Hiriak, edo hobe esan, planeta osoan konstelazioen moduan hedatu diren eta (...) forma politiko jakin bat hartzea espero duten amalgama sozio-ekonomiko horiek."¹¹

Antzeko hiri-ikuspegia agertzen zaigu *Rock'n'roll*-en ere: hiria "etxe multzo hantustea" (246. or.), "karrika zabal gisan antolatua, hiru oin baino gehiagoko eraikinak eta jende saldoaren joan-etorri taigabea" (57. or.) nahasten diren eremu gisa definitzen du. Honez gain, Iruñea "hiriburu probintziano eta sakristiazalea" (90. or.) dela diosku.

Iruñeak oso hiri tradizionala izaten jarraitzen du egun, elizaren garrantzia eta horren barruan Opus Dei-k Nafarroan duen pisua dira horren lekuko. Hau metropoli handietako kosmopolitismo eta aniztasunarekin kontrajartzen da, haatik, ezin ahantz dezakegu "Iruñea 200.000 biztanleko herrixka" dela (249. or.).

Baieztape hori Eduren ahotik jasotzen dugun arren, ez dugu zalantzarik atzean Epaltzaren iritzia dagoela. Narratzaile eta autorea nahastu behar ez direla gauza jakina izanagatik, bistan da Epaltzak Eduren bitartez bere ikuspegia ematen digula. Iruindar honek *Rock'n'roll*-en erakusten duen irudia nahiko tristea da, apur bat nos-

(10) GÁNDARA, Alejandro: "Ya somos leyenda. La novela en la ciudad" In *Ciudades posibles*. Ediciones Lengua de trapo. Madril. 2003. 48. or.

(11) PERULLI, Pablo: "Ciudad y técnica" In *Revista de Occidente*. Fundación José Ortega y Gasset. Madril. 2004. (275. zenb.). 35. or. (guk moldatu itzulpena)

talgikoa; hiriek transmititu ohi ez duten txikitasun eta giro itogarria agertzen du:

“Hedatze prozesuan dagoen hiria, erdi mailako jende kuxkuxeroz beteta (...) Jainko berria dirua den hiri erabat kontserbadorea”¹²

4. Ondorioak

Azterketan zehar nabarmendu dugun bezala, Epaltzak bete-betean asmatu du pertsonaia bakoitzari bere ingurunea egokitzerakoan. Nabari da Iruñea oso ongi ezagutzen duen idazlea dela, izan ere, xehetasun handiz deskribatzen ditu guneak, eta tokian tokiko errealtatearen jakitun da.

Auzo ezberdinak aipatzerakoan ematen dituen ezaugarriak nahiko estereotipatuak dira, aukeratu dituen pertsonaiak bezalaxe. Lehendabizikoei dagokienez, horietako bakoitza etiketatu egiten duela argi ikusten da, bestela esanda, auzoak homogeneousatu egiten ditu, bertako biztanle eta etxebizitza guztiak berdinduz; ez dago erdi-biderik.

Bigarrenekin ere antzeko jarrera agertzen du Epaltzak: pertsonaiak oso muturrekoak dira, nahiko lauak. Esate baterako, Edu, protagonista, hasieratik bertatik gizajo mozkonti bat bezala azaltzen zaigu eta, bukaeran, ez dirudi hoherentz egin duenik.

Gure iritziz, hiriaren soziologiaren ikuspegia lantzeko, aniztasunaren barruan nolabaiteko talde homogeneousoak egitea beharrezkoa da; ezin da indibidualizatu, osotasunean aztertu behar da, sailkapenak egiteko ez baitago beste biderik. Alde horretatik, ulertzekoa da Epaltzak gune eta pertsonaiei ematen dien tratamendua, batzuetan mugak zurrunejak direlako inpresioa ematen duen arren.

Bestalde, Iruñea bera zer den hausnartzeko aukera eman digu liburuak. Nafarroako hiriburua izateak hiri “titulua” egoztera eramaten gaitu denok. Funtzioa ere hiriarena du, ez ordea, izaera. Herrietan bezala, Iruñean ere jende askok ezagutzen du elkar, herrietan hain

(12) <http://www.diariodenoticias.com/ediciones/20030425/cultura/d25wl0104.php> (guk moldatu itzulpena)

ohikoak diren ezinikusi, bekaizkeria eta gaizkiulertuak sortzen direlarik hemen ere.

Adierazi nahi dugun ideia liburuan ondo laburbiltzen dela uste dugu; azken batean "200.000 biztanleko herrixka" da Iruñea. Hortaz, hiri txikiak ala herri handiak mintzo gara?

Aipatu beharrekoa da, halaber, nobela bakar bat aztertzeak ez digula hiri/herri baten benetako erradiografia erakusten; ez dakigu zein neurritaraino den zilegi gure ezagutzaz eta eleberrian azaltzen denaz balliatuz, baieztapen borobilak egitea. Horretarako, beste idazlan edota idazleren ikuspuntua beharko genuke eta, guztien artean, hiriaren soziologia osatuago bat eskaini.

5. BIBLIOGRAFIA

ASKOREN ARTEAN: *Navarra y la Caja en 75 años. Caja de Ahorros de Navarra*. Iruñea. 1996.

DEL CAZ, Rosario & GIGOSOS, Pablo & SARAVIA, Manuel: "La ciudad en el espejo" In *Revista de Occidente*. Fundación José Ortega y Gasset. Madril. 2004. 78-104. or. (275. zenb.)

EPALTZA, Aingeru: *Rock'n'roll*. Elkarlanean. Donostia. 2000.

GÁNDARA, Alejandro: "Ya somos leyenda. La novela en la ciudad" In *Ciudades posibles*. Ediciones Lengua de trapo. Madril. 2003. 43-69. or.

IRISO, Enrique: *El centro urbano de Pamplona. Análisis funcional (1950-1985)*. Nafarroako Gobernu. Iruñea. 1992.

KORTAZAR, Jon: "La imagen de Bilbao en la narrativa vasca contemporánea" In *Aequus*. 2004 (1. zenb.)

MARCUSE, Peter: "¿Qué es exactamente una ciudad?" In *Revista de Occidente*. Fundación José Ortega y Gasset. Madril. 2004. 7-23. or. (275. zenb.)

MORETTI, Franco: *Atlas de la novela europea: 1800-1900*. Trama. Madril. 2001.

PERULLI, Pablo: "Ciudad y técnica" In *Revista de Occidente*. Fundación José Ortega y Gasset. Madril. 2004. 25-45. or. (275. zenb.)

<http://www.diariodenoticias.com/ediciones/20030425/cultura/d25wl0104.php>

6. Eranskina

Iruñeko hirigunearen planoak

Irati Arratibel Zeberio
Olalde 1-2 esk. / 20211 Ataun (Gipuzkoa)
615720088 / iratiaz@gaztesarea.net

Amaia Munarriz Ibarrola
Antso VI. Jakitunaren enp. 3-8C / 31610 Atarrabia (Nafarroa)
616189864 / amaia_m_i@hotmail.com